

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 KOVO 3 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 44 (9)

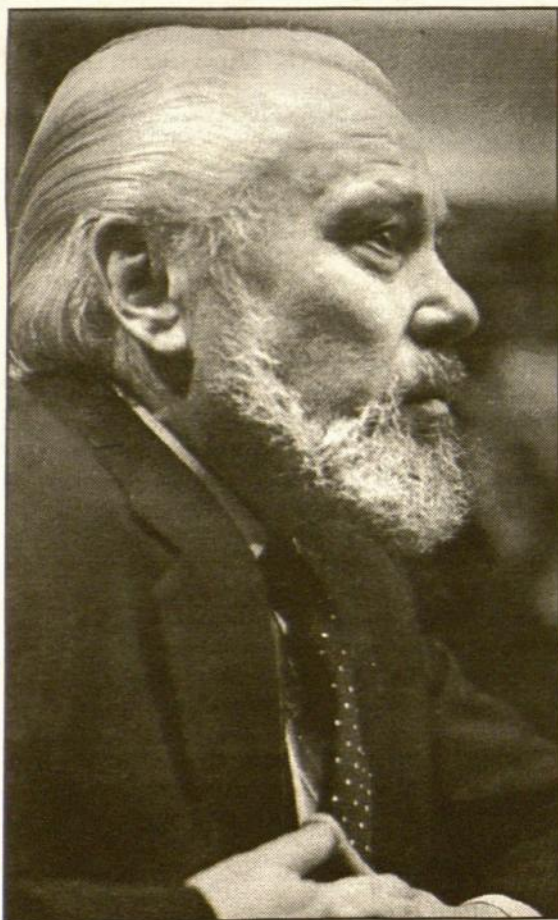

Kazys Bradūnas praveda Poezijos pavasarį Jaunimo centre, Čikagoje, 1984 m.

Jono Kuprio nuotr.

ILGAS POETO IR NEPOETO KELIAS

Kaziui Bradūnui — 90

Poetas Kazys Bradūnas

Jono Kuprio nuotr.

KĘSTUTIS KEBLYS

Ši mėnesį Kazys Bradūnas mini savo 90-ąjį gimtadienį. Šias jo sukaftuves tiktu prisiminti čia jau vien dėl to, kad Bradūnas ilgas metus liejo prakaitą šiuos *Draugo* šeštadieninio priedo puslapius gabiai sudėliodamas, sumedžiodamas rašeivas, taisydamas jų tekstus, nuolat besirūpindamas laikraščio estetiniu veidu. Bet ne tik dėl redakcinių nuopelnų. Juk Bradūnas yra poetas ir dar ne bet koks. Nesuklysim pavadindami jį pokario Vokietijos stovyklose subrendusios poetų – žemininkų kartos kapitonu. Ne tik savo brandžia poezija, bet ir visuomenine iniciatyva jis skynė kelius visai savo bendraminčių grupei į platesnį pripažinimą ir naujo kūrybinio žodžio įtvirtinimą mūsų literatūros baruose.

Biografiniai duomenys maždaug tokie

Pirmą kartą Kazys Bradūnas suklykė kaime, į vakarus nuo Vilkaviškio, dar ne visai metams praėjus nuo nepriklausomybės paskelbimo. Lankė jis Alvito pradžios mokyklą, paskui Vilkaviškio gimnaziją, kur rašytoja Petronėlė Orintaitė užkrėtė jį nepagydoma literatūros liga. Eilėraščius rašė jis

K. Bradūno buvo pilnas visas Čikagos lietuvių kultūrinis gyvenimas

ir studijuodamas Kaune, o karo metais – ir Vilniuje. Su tūkstančiais pabėgėlių atsidadė Vokietijoje, o po Trečiojo Reicho žlugimo apsigyveno Miunchene, arti DP stovyklų, kūrė poeziją ir redagavo ką tik gimusį žurnalą *Aidai*.

Kai pabėgėlių (anuomet sakydavom „tremtinių“) stovyklos Vokietijoje ištuštėjo, Bradūnas atsidadė Baltimorėje, kur skaldė akmenis antkapių dirbtuvėje, o kad būtų smagiau, redagavo žurnalą *Literatūros lankai*. Po kiek laiko prasidėjo jo ilgas Čikagos laikotarpis, darbas *Drauge* iki pensijos, tada tikrai užtarnautos kelionės po kultūringą pasaulį.

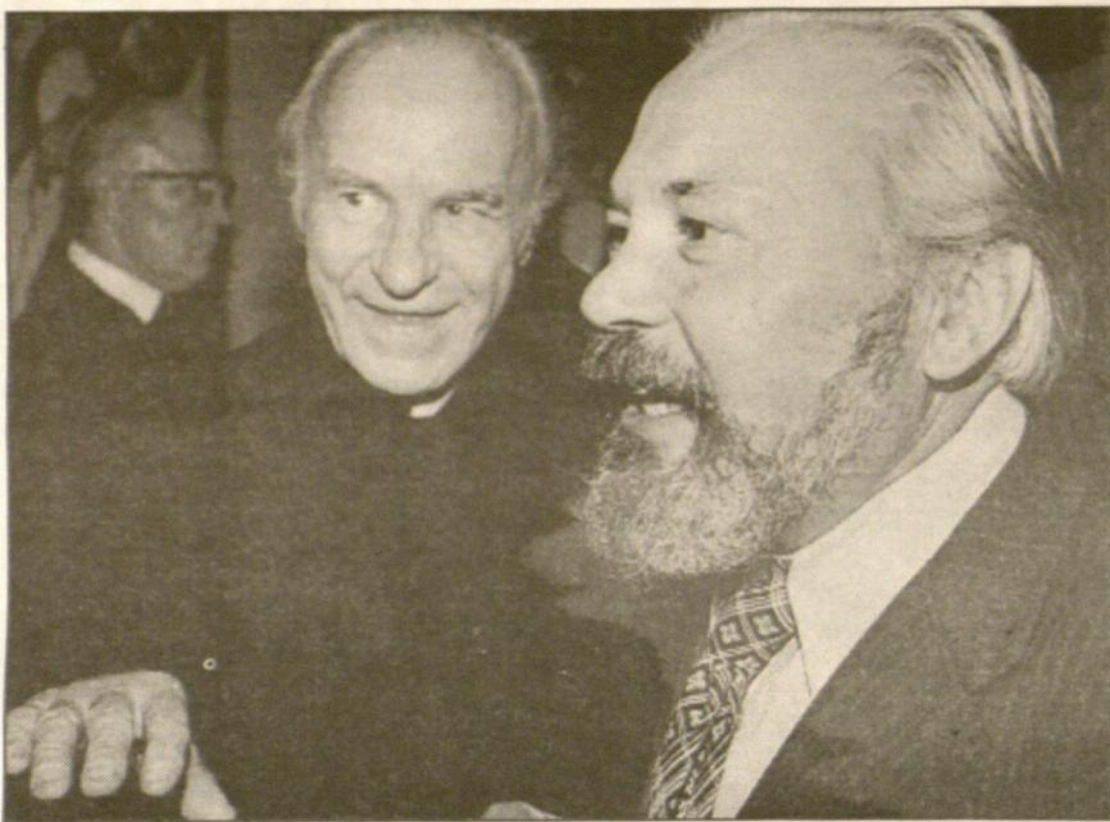
Kelionių gale jis sugrįžo į Vilnių, kur įsikūrė

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

- Ilgas poeto ir nepoeto kelias • Kazio Bradūno eilėraščiai
- Poezija jam yra natūralus vyksmas
 - Nenuilstančio muzikos barų artojo sugrįžimas
 - Tennessee Williams pokalbis su savimi

Kaziui Bradūnui – 90

Kun. Stasys Yla su Kaziui Bradūnui po *Draugo* dienraščio koncerto, 1979 m.

Jono Kuprio nuotr.

jaukiame bute su savo žmona Kazimiera (Kazyte) ir didele biblioteka. Ten gyvena jau kone penkiolika metų, ir, kai atitrūksta nuo poezijos, gali pro savo trečio aukšto langą stebėti rotušės aikštę su miniom zujančių vilniečių, su kupstais vėliavėles sekiojančių turistų, o retkarčiais pamato ir kokių nors karalienių, ar viceprezidentų iškilingas sutiktuves.

Juokai juokais, bet tikrai būtų galima jubilauto biografine apyskaitą pripildyti ne tik gausiais darbais ir įdomiais nutikimais, bet ir surašyti visų kone trisdešimties jo poezijos rinkinių ir rinkinių pavadinimus, laimėtas premijas bei apdovanojimus. Tačiau ar ne labiau tiktų į visa tai pažvelgti giliau, vadinasi, poetiniu žodžiu, leidžiant kalbėti pačiam Bradūnui?

Dievas liepė man būti
Nuo smiltelės ligi žvaigždžių,
Visatos gimimą ir griūtį
Užkeldamas ant pečių.

Ir nešu viską, viską,
Eilėraščių branduolyje.
Ir sviedžiu žodį kaip diską
Maratono kelyje ...

Šios eilutės iš rinkinio *Užėjo prie Vilniaus*

vieškelio liudija, kad Bradūnui poezija nebuvo koks nors laisvalaikio žaidimas, bet giliai suprasta ir išgyventa misija. Tiesa, toji užduotis bus bene gerokai siauresnė negu kosminio skambesio „visatos gimimas ir griūtis“. Žinoma, jo posmuose retkarčiais sumirga ir plačiojo pasaulio likiminiai atšvaitai, retkarčiais poeto žvilgsnis nuklysta ligi žvaigždžių. Tačiau pagrindu Bradūno poezija gyvena toj visatos teritorijoj, kurią pažymėjo lietuviška pėda — nuo neatmenamų laikų iki dabar. Vienam rinkinio *Sidabrinės kamanos* eilėraštyje Bradūnas tiksliai nurodo kurlink telkiasi jo kūrybinis žvilgsnis:

...Iš senobinių pasakų,
Iš pamirštų dainų
Lieju aukso eilėraščių,
Kad žibėtų kaip segė,
Po šimtmečių atkasta...

Ryšys su praeitimi ir savo genties ištakų paieškos Bradūnui rūpėjo iš pat pradžių. Jau pirmame savo rinkinyje *Pėdos arimuose* jis rašė:

Aš pravertęs dobilienos plūtą,
Tūkstančius pėdų po ja randu,
Kiekvienoj vagoj senolių būta,
Neišplėvė jų nei laikas, nei

Gyvendamas Čikagoje ir dirbdamas *Draugo* redakcijoje, K. Bradūnas nepraleisdavo nei vienos meno parodos, nei vieno kultūrinio renginio.

Jono Tamulaičio nuotr.

vanduo.

...O dabar ir aš savąsias pėdas
Ainių kelrodį velėna užverčiu.

Klaidinga būtų sakyti, kad Bradūno poezija yra patriotinė. Taip, ji yra skersai ir išilgai lietuviška, bet ne tokia, kad tuoj griebtume ir bėgtume su ja ant scenos deklamuoti per visokius minėjimus. Žinoma, rastume pas Bradūną ir vieną kitą deklaratyvų eilėraščių, bet tokių nedaug. Nes poetas savo kilmę, savo tautos bėdas, vargus ir laimėjimus ne tiek išdainuoja, kiek apmąsto ir išgyvena. Bene dėl to kritikai anom dienom, kai vyko kultūrinės grumtynės dėl patriotikos apraiškų literatūroje, Bradūną laikė autentišku poetu. Todėl jis ir tiko krūvon su anų dienų modernistais – žemininkais. Jis atnešė jiems, tarsi paskolino, tą Žemės etiketę, nes nei Niliūnas, nei Nagys, galima sakyti, net nei Kėkštas, nearė jokių dobilienų, neieškojo protėvių pėdų dirvonų vagose. Bradūnas buvo visiškai savitas, visai kitoks, tačiau pakankamai modernus savo kūrybine išraiška. Užtat jis tik į tą būrį, ir buvo priimtas, bent jau iki atėjimo *Draugą* redaguoti.

Sako, kad nieko nėra veltui. Už savo modernumą, už atsisakymą būti estradiniu dainium Bradūnas turėjo sumokėti populiarumo kainą. Jį aukštai vertino literatūros žinovai, bet žmonių akyse jis visada liko antraeilium poetu. Tokiu, kurio vardas prisimenamas tik po to, kai jau išvardijami visi, pirmose pamėgtų poetų gretose stovintieji. Kai po nepriklausomybės atgavimo išeivijos literatūra grįžo į gimtąjį kraštą, Bradūnas tėvynėje buvo sutiktas su mandagiu dėmesiu. Ten leido jo knygas, kvietė į poezijos skaitymus. Ir dabar Rašytojų sąjunga gražiai ir laiku prisiminė jo jubiliejų – skoningai išleido jo rinktinę *Paberti grūdai*, paties poeto atrinktus eilėraščius.

Nors Bradūnas daug kur dalyvaudavo, parvažiavęs į Lietuvą, bet niekad prie jo nesiveržė minios žmonių, niekas nenešiojo ant rankų kaip Bernardą Brazdžionį.

Ar Bradūnas jaudinosi dėl populiarumo stokos, ar pavydėjo už jį visuomenės labiau lepinamiems kolegoms? Nežinia, gal kada nors ir žnybelėdavo nuoskaudos pajutimas, bet viešai jis niekad to neparodydavo. Bradūnas nebuvo kaip nors ypatingai kuklus, savęs nežemino, bet nebuvo ir pasipūtęs pagyrų puodas, niekad nekovodavo dėl garbės ir statuso, nėjo muštis dėl premijų ir pripažinimo. Jis žinojo savo vertę ir savo kūrybos svorį. Ir buvo kantrus – jei ne dabar bus pagirtas, tai įvertintas bus vėliau; jei ne šiais metais premija – tai kitais. Taip ir atsitikdavo. Ne kokių nors staigiu šuoliu, bet nuolatinio buvimu geros poezijos tėkmėje, Bradūnas tapo neatskiriama mūsų literatūros dalimi.

Geros poezijos, na, ir darbo kultūrinio savaitraščio redakcijoje, atrodo, turėjo užtekti. Bet ne užteko. Bradūno buvo pilnas visas Čikagos lietuvių kultūrinis gyvenimas. Jis dalyvaudavo beveik kiekviename parodos atidaryme, literatūros vakare, knygos sutiktuose. Matydavo jį žmonės ir koncertuose, ir minėjimuose, ir kultūrinių reikalų svarstybose. Jei nerasdavo tinkamų korespondentų, pats tuos kultūrinius įvykius aprašydavo, o savo vedamaisiais („Kertinės paraštės“), nuolat ragino siekti aukštesnio lygio visose kultūrinio judėjimo apraiškose, skatino iniciatyvą apleistuose darbo baruose. Kai nesulaukdavo atsako visuomenėje, dažnai pats imdavosi darbo. Tokiu būdu atsirado poezijos pavasarių ciklai Čikagoje, atsirado plati išeivijos poezijos antologija, atsirado stambi literatūrinė apžvalgų knyga.

Neužsidarė Bradūnas savo lyrikos izoliuotam bokšte, o, pasiraitojęs rankoves, leidosi žemyn, į žmones darbo dirbti. Dirbo jis ramiai, nesiplėšdamas, nesikivirčydamas, nieko neužgauliodamas, su šypsena praleisdams išmetinėjumus ir kritiką. Todėl, kaip žmogus, Bradūnas visai neįtikimas. Neatsisakau savo kadaise rašytų žodžių jo ankstesnių sukaktuvių proga. Tokių žmonių, sakiau, nėra. Tokių, kurie pyksta, bet nėra pikti, kurie pažeidžiami, bet nekeršija, kurie nėra kuklūs, bet nesigiria, kurie duoda, bet nereikalauja padėkos, kurie tvirti savo įsitikinimuose, bet visiškai atviri kitiems. Tokių beveik nėra. O tarp poetų tai tikrai ne.

Bet Bradūnas yra. Ir jei tektų sukti kaubojiską filmą, artistui, kuris vaidintų Kaziui Bradūną, būtina užmaučiau baltą skrybėlę. ♦

KAZYS BRADŪNAS

Tėviškės papėdėj

Eisim, eisim tėviškės papėdėn,
Bus abiejų kiemas ir namai.
Šita žemė, šitie kloniai mudu veda,
Mudu šaukiasi namo tėvų tėvai.

Tu laiminga, tu kalbi, tu man dainuoji,
Tu man rodai kaimą, mišką, kalnelius.
Tai čia skrido mūsų mintys, čia nakvojo
Ir sugrįžo šviesios ryto spinduliuos.

Ir nurimsime tik tėviškės papėdėj,
Ten, kur dulkėse tėvų tėvai.
O iš dulkių keliasi ir žydi
Ir siūbuoja nokstantys javai.

Tėviškės vietoje

Brūzgynuose
Tarp dilgėlių ir gruzdo
Tik slenksčio cementinė nuolauža,
Kur stovėjo namai,
Degė ugnis,
Kvėpėjo duona.

Dabar aplinkui
Tokia tuštuma,
Tokia sunki ir neaprepiama,
Kad apsaityti žodžio nerandu
Ir aprašyti
Trūksta raidžių.

O kaipgi tau, Poezija?

Viskas atrodo paprasta
Laukuos po saulės dvasia,
Ko ieškota — atrasta
Auksu pelenuose.

Bet gal ne auksas ten žiba?
Gal žodžiai virsta sakme —
Kyla iš kapo sodyba,
Vėl prisiekiu žeme.

Ilgesys

Vienintelis,
Kuris gali pražysti
Alyvų puokšte ir daina mylimajai,
Yra ilgesys.

Vienintelis,
Kuris gali pakilti
Rudenio naktį skrendančių paukščių

Kazys Bradūnas prie savo tėviškėje — Kiršų kaime — pastatyto kryžiaus.

Onos Pajėdaitės nuotr.

šauksmu,
Yra ilgesys.

Vienintelis,
Kuris gali apglėbti
Gimtąją žemę,
Yra ilgesys.

Kompiuteris ir žodynas

Kampe kompiuteris
Kapoja mano mintį.
Poezijai dėl to ir neramu,
Kai žodžiai, kaip kareiviai, eina mirti
Ir abejoja prisikėlimu.

Tada žodynas
Lyg didžiulis karstas atsivožia —
Velykų ryto stebuklinga valanda!
Eilėraštis prasiskleidžia kaip rožė,
Dar nežydėjus niekada.

Kai jau viskas sudėta

Kryžiaus ženklą dedu ant kaktos,
Valgau duoną rauginatą.
Paskutinį kšnij plutos
Nuryju... Lauke švinta...

Ryšulėlis visai kaip seniau,
Ir jau viskas sudėta.

O sužinoti bijau
Ir laiką, ir vietą.

Išeinu... Kelionė ilga —
Minu smėliu barstyta taką...
Tik eilėraščio pabaiga.

Jaunystė

Paleiskit mane, saulės rankos, —
Nežudykit džiaugsmu.
Grįžtančio paukščio šauksmu
Negaliu atsiginti
Nei saulės rankų, nei pirštų...
Paleiskite — mirštu.

Bet žemė manęs nebepriima —
Sako — tu vėjo plasna,
Karšta kaip liepsna.

Saulėleidis

Jau leidžiasi saulelė
Tamsiuosna debesysna
Užu aukštų kalnelių...

Saulele riduole,
Padėk man gedėti
Praėjusios dienos,
Viso trumpo gyvenimo.

Poezija jam yra natūralus vyksmas

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Kazimiero vardas Lietuvoje susijęs su pavasario atėjimu, vilties ir tikėjimo švente. Minint šias vardines norisi pasveikinti ne tik Lietuvoje, bet ir Čikagoje puikiai žinomus, nusipelnčius žmones – *Kazį ir Kazimierą Bradūnus*. Ši graži šventė apvainikuoja ir puikų K. Bradūno gyvenimo jubiliejų. Prieš keletą savaitių, vasario 11 dieną, jam suėjo 90 metų. Per visą Lietuvą nuvilnijo gražūs, išpūdingi minėjimai, kuriuose buvo pagerbtas poetas bei jo reikšmingi, svarūs kultūriniai literatūriniai darbai. Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla šiai progai išleido poeto rinktinę *Paberti grūdai*.

Šventinių minėjimų ciklas, prasidėjęs poeto gimtojoje Suvalkijos žemėje, Paežerių krašto muziejuje, persikėlė į Vilnių, kur šiuo metu poetas gyvena, į Rašytojų sąjungą. Kaune, Maironio lietuvių literatūros muziejuje, vasario 19 dieną vyko jubiliejinis vakaras, kuriame dalyvavo poeto duktė Elena Bradūnaitė – Aglinskienė su vyru Audriumi, dr. Donata Mitaitė, literatūrologas Valentinas Sventickas, aktorius Egidijus Stancikas, fortepijonistas Mykolas Bazaras. Atvykusių į renginį laukė staigmena – Kazys ir Kazimiera Bradūnai perdavė į Maironio muziejų saugojimui ir eksponavimui neįkainojamos vertės archyvą. Pirmą kartą Lietuvos literatūros mylėtojų dėmesui parengta paroda „Mane neški per meilę, per mirtį, /Gaivalingoji žemės jėga“, kurioje eksponuojama unikali ir originali medžiaga, plačiu žvilgsniu apžvelgianti ne tik poeto spalvingą gyvenimą, bet per jį atskleidžianti ir lietuvių išeivių literatūrinį istorinį procesą.

Kazys Bradūnas – ateitininkas, šatrijietis, kultūros ir meno žurnalo *Aidai* redaktorius, *Žemės antologijos* ir *Literatūros lankų* sumanytojas bei redakcinės kolegijos narys, daugiau nei dvidešimties poezijos knygų autorius. Nuostabą kelia ne tik plačiai išsišakojusi poeto kūrybinė ir visuomeninė veikla, bet ir jo spalvingo gyvenimo geografija: Kiršai – Vilkaviškis – Kaunas – Vilnius – Miunchenas – Baltimorė – Čikaga ir vėl Vilnius.

K. Bradūnas gimė gražiausiame Lietuvos kampelyje – Vilkaviškio apskr., Alvito valsčiuje, Kiršų kaime. Ramios Suvalkijos lygumos išsiskyrė ne tik savo žemių derlingumu, bet ir ten gimusių bei subrendusių gabių, talentingų žmonių gausumu. Ypač šis kraštas garsėjo literatais. K. Bradūnas nuo mažens susižavėjo, pamilo lietuvišką žodį, prisimena, kaip sklandžiai apie praeities įvykius porino kaimynų senuolis; o pasakomis, legendomis, dainomis užburdavo auklė Ona Šulinskienė. Vilkaviškio „Žiburio“ gimnazijoje, rado nusistovėjusias tradicijas: buvo leidžiamas laikraštėlis, veikė literatūrinis būrelis. Įsijungęs į literatūrinę veiklą, norėjo lygiuotis į baigusius šią gimnaziją literatus – S. Nėrį, A. Vaičiulaitį.

Neišdildomus pėdsakus širdyje paliko ir mokytojos, rašytojos Petronėlės Orintaitės turiningos pamokos, jos įskiepytą meilę rašytam žodžiui saugo iki šių dienų. Daug laiko skyrė skaitymui: knygas gaudavo iš bibliotekos, skolindavosi iš kaimyno, rašytojo A. Vaičiulaičio, pas kurį nuvykdavo dviračiu. Pirmąją nuosavą knygą gavo dovanų iš mamos – jis sakė, kad tai buvo – „<...> Maironio Pavasario balsai, penktasis, 1920 m. leidimas. Man ji pasiūliko gražiausia knyga pasaulyje“.

Parodoje lankytojai pamatys įdomių ir originalių nuotraukų: mažą Kaziuką, būsimą poetą su tėvais, vėliau Vilkaviškio „Žiburio“ gimnazijos moksleivį – ateitininką, Vytauto Didžiojo universiteto Kaune bei Vilniaus universiteto studentą lituanis-

Poetas Kazys Bradūnas su žmona Kazyte.

Algimanto Žižiūno nuotr.

tą. Įstojęs 1937 m. į VDU Teologijos – filosofijos fakultetą, įsijungė į „Šatrijos“ meno draugijos veiklą, tapo vienu iš literatų branduolio narių – nuotraukoje užfiksuoti draugai – Paulius Jurkus, K. Bradūnas, Vytautas Mačernis, Bronius Krivickas, M. Indriliūnas, Eugenijus Matuzevičius.

Studijos universitete paliks maloniausius prisiminimus: teikė daug džiaugsmo, plėtė akiratį. Paskaitas skaitė Balys Sruoga, V. Maciūnas, Mykolas Biržiška, Vincas Krėvė, S. Salys, Pranas Skardžius, I. Jonynas, Paulius Galaunė ir kt. Atmintyje liko išpūdingi prof. Vinco Mykolaičio – Putino kūrybos seminarai ir literatūrinės popietės. Universitete, kaip ir gimnazijoje, K. Bradūnas rengė literatūros vakarus. Ypatingo atgarsio tarp amžininkų susilaukė jo surengtas vakaras, kuriame pirmą kartą savo kūrybą skaitė Vytautas Mačernis ir buvo V. Mykolaičio – Putino puikiai įvertintas. 1944 metais įvykusiame Vilniaus Filharmonijos literatūros vakare šalia Putino, Prano Vaičiūno, Antano Miškinio, Kazio Inčičiaus ir kt. dalyvavo ir pats K. Bradūnas su E. Matuzevičiumi, V. Mačerniu, Henriku Nagiu.

K. Bradūnas anksti pajuto kūrybinio žodžio galią, paskutinėse gimnazijos klasėse spausdino savo eilėraščius *Ateities spinduliuose*, *Ateityje*. Ypatingą dėkingumą iki šiol jaučia dviem redakto-

riams: „...rimtame trimėnesiniame poezijos žurnale *Pradalgės* (1935 m.), <...> *Židinyje* (1938 m., balandžio mėn.) buvo išspausdintas mano eilėraštis „Žeme, žydėkim“. Pakartotinai jį skaitydamas, net krūpteliu: juk čia mano sąmoningai ar nesąmoningai užpėduota jau ant kone žemininkiško kelio, kuriuo daugiau ar mažiau eita visoje mano gyvenimo literatūrinėje kelionėje. Jei ne Brazdžionio ir Skrupskelio parodytas dėmesys, vargu ar aš būčiau taip įsikniaubęs visam laikui į literatūrą, ypač į poeziją. Šiuo atveju aš dėkingas šiems dviem redaktoriams,“ – rašė poetas savo atsiminimuose.

Į literatūrinį pasaulį K. Bradūnas įžengė 1943 m. pirmąją nedidukę, 16 puslapių knygele – *Vilniaus varpai*. Rimtas debiutas įvyko 1944 m., „Sakalo“ leidyklai išleidus knygą *Pėdos arimuos*. Šioje knygoje jau išsikristalizuoja pagrindinė poeto tema – sukurtas konkretus žemės įvaizdis, besiremiantis kaimo žmogaus patirtimi. Poetas kalba apie paprastus daiktus, tačiau per juos atskleidžia žmogiškosios egzistencijos gelmę. Laiške savo būsimai žmonai rašo: „Žemę aš galbūt niekad taip nemylėjau, kaip dabar. Niekada galbūt nebuvo man taip šventa ta tėviškės juodžemio

Nukelta į 5 psl.

Draugo redakcijoje dažnai lankosi įvairūs svečiai – ir lietuviai, ir nelietuviai. Iš kairės: Baltųjų rūmų atstovas etniniais reikalams Stephen Aiello, Kazys Bradūnas ir Česlovas Grincevičius.

Jono Kuprio nuotr.

Atkelta iš 4 psl. sauja, tas pilkas, ant stalo gulįs laukų akmenėlis. Bet drauge aš niekad nejaučiau taip arti, taip pilnai visu savuoju aš ir anejo pasaulio. Bedugnės tarp Čia ir Ten nerandu. Laimė (ne ta miesčioniška, šlagerių apdainuota) man išrodo, tegali žmogaus širdin ateiti iš Čia į Ten. <...>" (1942-VIII-9). Pirmosios poeto knygos, išleistos Lietuvoje, dėl atžusių gyvenimo audrų liko nepastebėtos.

Chaotiški istoriniai įvykiai, artėjanti antroji rusų okupacija, privertė daugelį inteligentų pasitraukti iš Lietuvos į nežinią. Priverstinę tremtį pasirinko ir K. Bradūnas su žmona Kazyte. Apsistojo Miunchene, mokytojavо gimnazijoje. Įstojo į Lietuvių rašytojų draugiją tremtyje (parodoje yra liudijimas, išduotas Tiubinge, 1946 m.), įsijungė į rašytojų veiklą. Parodoje iš standų į mus žvelgia pirmo rašytojų suvažiavimo dalyviai, nuotraukose užfiksuoti linksmi, jauni, besišypsantis, kūrybingi draugai – Alfonsas Nyka-Niliūnas, H. Nagys, Julius Kaupas, K. Bradūnas. Vokietijoje buvo padėtas tvirtas pagrindas atsirasti žemininkams, lankininkams. K. Bradūnas, gyvendamas atokiau nuo rašytojų, nesėdėjo rankų sudėjęs. Jam rūpėjo išsaugoti spausdintą kūrybinį žodį. Gavęs Vytauto Bieliausko pasiūlymą redaguoti informacinio pobūdžio žurnalą *Aidai*, sutinka. Tai nebuvo jam naujas, nežinomas darbas, nes redaktoriaus duoną valgė Kaune, 1937 – 1938 m. studentaudamas ir redaguodamas žurnalą *Ateitis*. Laiške LRD pirmininkui Stasiui Santvarui jis rašo: „Pagaliau po ilgų rūpesčių *Aidai* gavo karinės valdžios licenciją. Jie dabar eis kas mėnesį senojo formato, tik jau 48 psl. Taigi jų talpa prilygs Lietuvojeėjusiam *Židiniui*. Licenciją gavo savo vardu J. Sakevičius. Taigi jis dabar ir bus *Aidų* leidėjas. Redaktoriais būsim Pauliukonis ir aš. Leidėjo ir antrojo redaktoriaus pageidavimu žurnalas turės būti ne specialiai literatūrinis, bet apimamas visas mūsų kultūrinio gyvenimo sritis, panašiai kaip buvo *Naujoji Romuva*. Taigi šitai dalykams susiklosčius, neįgyvendinamas ir anas Jūsų su Bieliausku ir manim aptartas projektas: *Aidų* ir rašytojų Sąjungos misija, paverčiant žurnalą grynai literatūriniu" (1947-IV-2).

K. Bradūno rūpesčio dėka žurnalas tapo pagrindiniu kultūros, meno, literatūros žurnalu tremtyje, įgavo ne tik išpūdingą išorę – spausdinamos Viktoro Petravičiaus, Teslforo Valiaus, Vytauto K. Jonyno ir kitų žymių dailininkų iliustracijos, bet ir turiniu – tarp vyresniosios kartos rašytojų čia taria savo žodžius J. Kaupas, broliai Mekai, Algirdas Landsbergis, H. Nagys, A. Nyka – Niliūnas. Vėliau žurnalas buvo perkeltas į JAV, o Lietuvai atgavus nepriklausomybę – į Lietuvą. Leidžiamas pavadinimu *Naujasis Židinys*.

Gyvendamas Miunchene, K. Bradūnas kuria ir leidžia knygas. Papildyta išėina antra sonetų *Vilniaus varpai* laida, išleidžia eilėraščių knygą *Svetimoji duona*, poemą *Maras*, *Apeigos*. Dvi pirmosios knygos įvertinamos ir apdovanojamos „Patrijos“ leidyklos ir Lietuvos raudonojo Kryžiaus premijomis (parodoje eksponuojami aktai). Reiklusis literatūros kritikas A. Nyka – Niliūnas, aptardamas poeto kūrybą rašo: „K. Bradūnas yra vienintelis iš mūsų jaunesniųjų, išaugęs ir susiformavęs iš grynai lietuviškos dirvos ir poetinių tradicijų. Svetimų literatūrų įtakos čia beveik nepastebima. <...> Jis rodo ramų, labai realų, tradicinį, į kraują įaugusį suvalkiečio ryšį su aplinka ir žeme. Poezija jam yra natūralus veiksmas, kaip ūkininkui sėja. Šioje žemės ir žemdirbystės poezijoje Bradūnas yra daug pasiekęs ir yra gal vienintelis reiškinys mūsų literatūroje... neskaitant K. Donelaičio".

1949 metais, atsiradus palankioms sąlygoms, K. Bradūnas su šeima išvyksta į Baltimorę (JAV). Niekas svečioje šalyje nelaukė su pyragais: teko sunkiai dirbti juodus darbus, kad užtikrintų sau ir savo šeimai pragyvenimą. Laiške Jurgiui Gimbutui rašo: „Visą vasarą buvau kapuose duobkasiu. Tačiau šeimynėlei išlaikyti uždėtis buvo mažokas. Dabar pasidariau akmenskaldžiu. Ir ką gi vargšė plunksna gali padaryti prieš duobkasio kastuvą ar akmenskaldžio kūjį. Šveisk nešveitęs – ji rūdyja ir gana" (1949-XII-28).

Tačiau alinantis darbas neužpūtė jaunatviškos kūrybinės liepsnės širdyje. Draugėn susirinkę artimi literatūros draugai – A. Nyka – Niliūnas, iš toliau atvykęs, H. Nagys tardavosi dėl kultūrinės literatūrinės veiklos svetimose žemėse. K. Bradūnas sumano surengti pirmą literatūros va-

karą Baltimorėje. 1950 m. pavasarį, suvažiuoja rašytojai iš visos Amerikos – Bernardas Brazdžionis, Antanas Vaičiulaitis, Nedas Rastenis, Nelė Mazalaitė, P. Jurkus, A. Nyka – Niliūnas, K. Bradūnas, Aleksandras Radžius ir kt. Vakarą tapo istoriniu, bylojantis, kad lietuviai ir svetimose šalyse gali plėsti kultūrinę veiklą, didžiuodamiesi garbinga lietuvių kalba.

K. Bradūnas tampa *Žemės* antologijos pagrindiniu sumanytoju, įtraukdamas į ją V. Mačernį, H. Nagį, A. Nyką – Niliūną, J. Kėkštą, spausdina ir savo kūrybą. Po antologijos teko ir vėl sukti galvą, kaip išlaikyti aukštą meninį literatūros lygį, kaip įtakoti žodžio vaizdingumą, meniškumą išėivijoje. Beveik ta pačia sudėtimi, prisijungus J. Kaupui, A. Landsbergiui, sumanė leisti žurnalą *Literatūros lankai*. K. Bradūnas tapo pagrindiniu redaktorium. J. Kėkštas atliko techninį darbą, spausdindamas juos Argentinoje. Deja, po septinto numerio laikraštis dėl įvairių, daugiausia techninių, organizacinių veiksnių nustojo gyvavęs. *Žemės* antologija ir *Literatūros lankų* žurnalas tapo reikšmingais literatūriniais leidiniais, įtakojančiais visą literatūrinį procesą išėivijoje ir skatinančiais lygiuotis ne į vidutinybes, bet siekti aukštesnių, brandesnių laimėjimų kūryboje. Šiuos leidinius lankytojai gali pamatyti parodoje.

Persikėlęs į Čikagą, K. Bradūnas nepadėjo savo redaktoriaus plunksnos į stalčių, jis imasi redaguoti seniausią Amerikoje leidžiamą diepraščio *Draugis* šeštadieninį – literatūrinį priedą. Redaktoriaus K. Bradūno dėka, buvo pritraukta nemažai naujų, talentingai rašančių autorių, pasikeitė priedo laikraščio veidas.

K. Bradūnui rūpėjo ne tik taisyklingas, bet ir išraiškingas, brandus meninis žodis. Čikaga nuo seno vadinama lietuvių sostine, vienijo gausybę lietuvių, kurie po sunkios darbo dienos ieškodavo atsipalaidavimo. K. Bradūnas perėmė Jono Bogutos tradiciją ir pats pradėjo rengti Poezijos dienas. Poetinis žodis jam buvo gyvybiškai svarbus. Jis domėjosi kultūriniu literatūriniu gyvenimu tarybinėje Lietuvoje. Žinias gaudavo iš savo artimų draugų, susirašinėjo su Eugenijum Matuzevičium. Skaudus buvo išėivių rašytojų ignoravimas – sužinojęs apie *Lietuvių poezijos* dviejų tomų išleidimą nusprendžia išleisti trečiąjį tomą, kuriame buvo išspausdinta beveik visų išėivių poetų kūryba. Tai tapo reikšmingu įvykiu literatūriniame gyvenime. Šis tomas, knygnešių dėka, patekęs į Lietuvą, buvo perspausdinamas, kopijuojamas, ėjo iš rankų į rankas. Tas pats įvyko ir su knyga *Lietuvių literatūros istorija*. K. Bradūnas laiške kritikui V. A. Jonynui rašo: „...ar matei Lietuvoje pastaraisiais metais išleistą autorinę, *Lietuvių literatūros istoriją*. Stam-

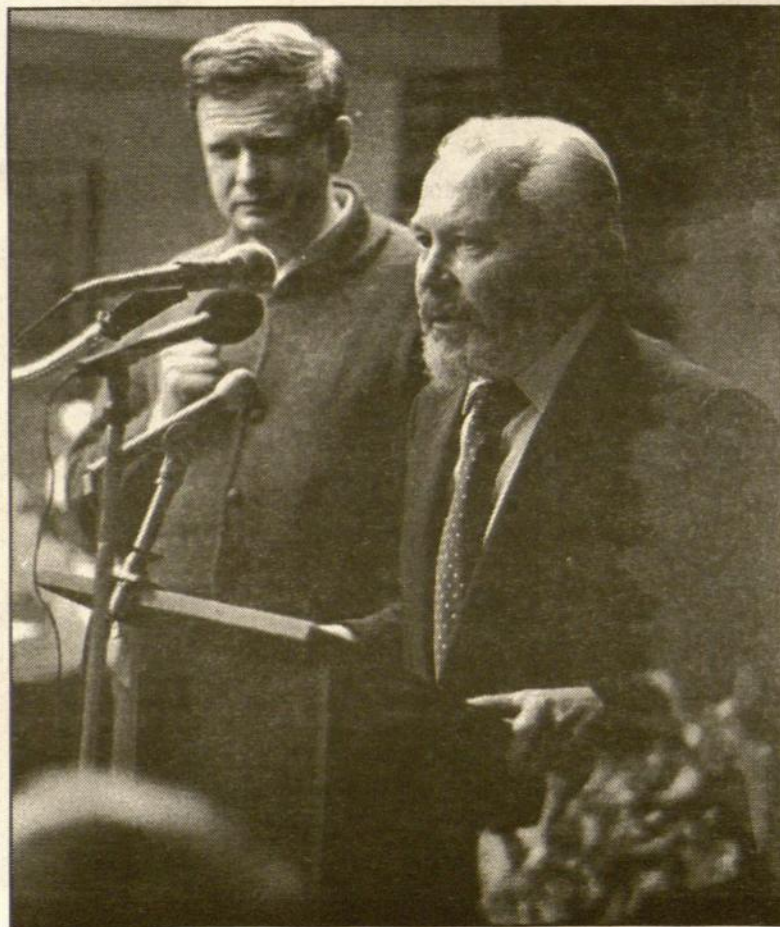
Kazys Bradūnas su rašytoju Aloyzu Baronu Tautos šventės metu, Cicero mieste, 1975 m. Jono Kuprio nuotr.

bus, kone liuksusinis leidinys. Dvitomis. <...> Apie išėivijos lietuvių literatūrą tenai nė žodelio. Matyt valdantieji ir įsakinėjantieji tai nėra lietuvių literatūra. Ir man kilo mintis išleisti čia tos *Lietuvių literatūros istorijos* trečiąjį tomą. Reiškia padaryti taip, kaip buvo padaryta kadaise su trečiuoju, *Lietuvių poezijos tomu*" (1984-I-5).

Po kelerių metų sunkaus, atkaklaus, kruopštaus ir atsakingo redaktoriaus darbo išleista stambi knyga *Egzodo rašytojai 1945-1990 m.* Ši, K. Bradūno ir Rimvydo Šilbajorio suredaguota, knyga tapo svarių paminklų, įamžinusių beveik visus kūrėjus, gyvenusius ir rašiusius svetur.

Kruopštus, sekinantis redaktoriaus darbas,

Nukelta į 8 psl.

Kazys Bradūnas pristato poetą Tomą Venclovą. Jono Kuprio nuotr.

Nenuilstančio muzikos barų artojo sugrįžimas

ONA NARBUTIENĖ

Izidorius Vasyliūnas. Gyvenimas, veikla, straipsniai, laiškai. Sudarė Vytautė Markeliūnienė. Recenzavo doc. dr. Ona Narbutienė, dailininkė Jūratė Rutkauskaitė. Išleido „TYPOART“, 2006 m. Leidinys didelio formato, 264 psl., iliustruotas nuotraukomis ir faksimilėmis. Pabaigoje – išsamiai paruošta „Asmenų rodyklė“, bibliografija, trumpos santraukos anglų ir vokiečių kalba.

Praėjusių metų pabaigoje, lapkričio 24 dieną, Lietuvos Muzikos ir teatro akademijoje buvo pristatyta muzikologės Vytautės Markeliūnienės knyga *Izidorius Vasyliūnas*, skirta šio pasižventusio savo misijai smuikininko, publicisto, pedagogo, muzikos veikėjo šimtmečiui.

Kas buvo šis menininkas? Kaip autorė pažymi pratarinėje, „I. Vasyliūno kaip interpretatoriaus indėlis į mūsų krašto muzikinį gyvenimą, net jo pavardė šiandieninei muzikų kartai mažai žinomi“. Jo pristatymui gerai tinka žinomo žurnalisto, gerai pažinojusio I. Vasyliūną, Mykolo Drungos žodžiai iš 2006 metų pokalbio su knygos autore: „Vasyliūnas buvo misijos žmogus. Savo veiklą jis suvokė, kaip misiją lietuvių išeivijoje, svetimųjų jūroje dirbančio kultūrininko, galinčio ką nors dovanoti kultūros labui. Jis reprezentavo lietuvių muziką, atlikdamas tuos kūrinius, kurių niekas kitas nebūtų atlikęs. Kita vertus, Vasyliūno veiklą pavadinčiau grynai partizaniška – jis pats užsisakydavo salę, išreklamodavo savo koncertus ir galop pagrodavo, taigi, buvo ir muzikas, ir impresarijus, ir vadybininkas, ir organizuodavo publiką – viską pats padarydavo“ (psl. 63).

Nauja knyga apie muziką – visada įvykis ir šventė, nes jų sulaukiamie retokai. Juo labiau, jei tai pirmasis jaunos, bet jau puikiai užsirekomendavusios kaip aktyvios muzikos kritikės, darbas. Solidus (263 puslapiai), netradicinio formato leidinys iš karto patraukia dėmesį savo menišku, kupinu atmosferos viršeliu (dailininkė Jūratė Rut-

kauskaitė), kuris nuotaikingai įveda į epochą ir herojaus pasaulį. Knygą sudaro trys skyriai, pratarinė ir priedai.

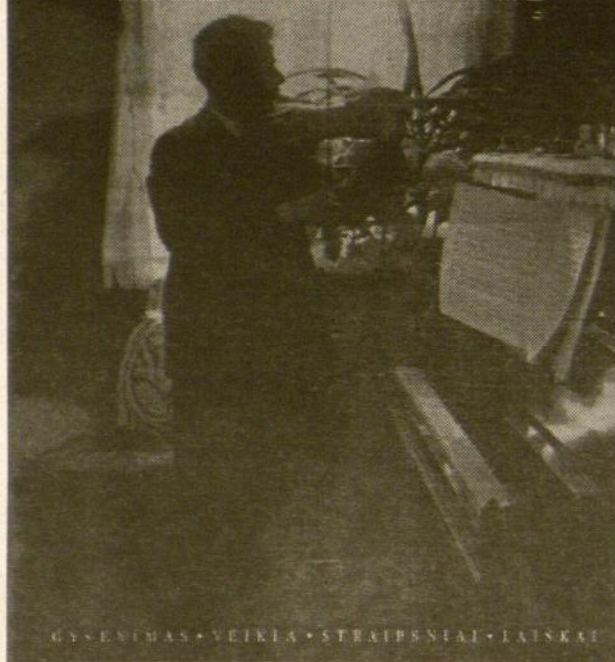
Pirmąją – monografinę – dalį vėlgi sudaro keturi skyriai, vedantys mus per Izidoriaus Vasyliūno (1906-1982) nelengvą ir spalvingą gyvenimą – Rusija, Lietuva, Vokietija, Kolumbija, JAV. (Skaitytojus reikėtų informuoti, jog I. Vasyliūnas yra žinomos Lietuvoje muzikų Vasiliausko šeimos atstovas ir jos „galvos“ Leonardo Vasiliausko brolis).

Knygos autorė pratarinėje pažymi: „Rašyti apie žmogų, ypač muzikos atlikėją, su kuriuo neteko bendrauti ar tiesiogiai klausytis jo koncertų, – nelengva užduotis“. Tad autorei teko atlikti didelį darbą – peržiūrėti daugelio metų spaudą, daug dienų praleisti archyvuose, apklausti daugybę žmonių, kruopščiai išstudijuoti paties I. Vasyliūno archyvą, kurį saugo jo sūnus, mokslininkas, fizikas ir vargonininkas, Vytenis Marija Vasyliūnas, gyvenantis Vokietijoje. Ir taip, renkant po kruopelę iš tų mažyčių informacijų, žinučių ir nuomonių V. Markeliūnienėi pavyko sukurti ryškų, patrauklų ir objektyvų savo herojaus portretą. Visada nelengva objektyviai vertinti savo aprašomą herojų, nes susigyveni su juo, jo gyvenimu, siekiais ir tarsi prarandi tam tikrą distanciją. I. Vasyliūnas buvo išvystęs labai intensyvią koncertinę veiklą, nepaprastai nusipelnė lietuvių muzikos sklaidai, jo atkaklumas ir idealizmas buvo išskirtiniai. Kartu jis nebuvo žvilgantis virtuožas, nes muzikos pradėjo mokytis vėlai ir turėjo problemų, apie kurias pats prasitarė savo dienoraštyje: „Neturiu flažoletinės technikos. Jos nebuvimas reiškiasi tuo, kad grojant trūksta laisvumo, trūksta skambesio bei lygumo ir atsiranda kažkoks vidinis netikrumas, baimė. Vietoj to, kad gročiau ir interpretuočiau vidines veikalo nuotakas, staiga atsiranda vien tik rūpestis technine dalyko puse“ (psl. 66).

Aišku, tai sau pačiam parašyti reiklaus profesionalo, sugebančio vertinti save, žodžiai, nes sulaukdavo gerų recenzijų ne tik lietuvių, bet ir užsienio spaudoje. Jose dažniausiai iškeliamas jo atlikimo nuoširdumas, patoso nebuvimas, lyrinė pasaulėjauta. Tai ypač akivaizdu 1949 m. užrašytose Jono Mekos pastabose: „Jis grojo pačia širdimi. Kuklus lietuviškas bernelis, kuris nemoka, ir nepritiktų jam tai, itališkų pozų. [...] Tyras smuiko lyrikas“ (psl. 38).

Tad knygos autorei reikėjo rasti tą objektyvų I. Vasyliūno atlikėjo vertinimą, iškeliant jo didelius nuopelnus, propaguojant kamerinį muzikavimą Lietuvoje bei JAV lietuvių telkiniuose, kartu nepasiduo-
dant pagundai pervertinti jo interpretacijų. Ir jai tai pavyko. Su būdin-
gu jos recenzijoms

IZIDORIUS
VASYLIŪNAS

subtilumu ji akcentuoja reikšmingiausius jo kaip menininko bruožus, kuriuos iškelia jau pratarinėje ir vėliau tarsi leitmotyvą plėtoja visoje monografinėje dalyje: „Darbštumas, atkaklumas, sykiu ir kuklumas, giliai suvokta bei puoselėta akademinės scenos muziko ir lietuvių kompozitorių skleidėjo misija – visa tai susilydė į pagrindinį impulsą, skatinusį ištikimybę idealams, kurių svarbą I. Vasyliūno aplinka ne visada gebėjo adekvačiai įvertinti“.

Nesismulkinant norėtusi iškelti keletą bendrų visai monografinėi daliai dalykų. Nors pastaraisiais metais pasirodė daug knygų apie pokario išeivijos kultūros gyvenimą (ypač minėtini J. Vyliūtės darbai), V. Markeliūnienėi pavyko rasti naujų detalių ir papildyti šį labai turiningą mūsų kultūros gyvenimo tarpsnį. Naujomis spalvomis pasipildė ir dar mažokai mūsų tyrinėtas vokiečių okupacijos metų koncertinis gyvenimas. Ypač didelis dėmesys skiriamas I. Vasyliūno repertuaro formavimosi laikotarpiams, kuriuos V. Markeliūnienė analizuoja su mokslininkės tikslumu. Smuikininko kūrybinis kelias prasidėjo nuo dalyvavimo kameriniuose ansambliuose (koncertas, trio) ir per pavienius solinius pasirodymus vedė prie konceptualių rečitalių. V. Markeliūnienė pastebi: „Nuo 1939 m., o dar intensyviau – karo, vokiečių okupacijos metais, Vasyliūnas daug jėgų skyrė repertuaro paieškoms, jo plėtrai, užmezgdamas glaudžius partnerystės ryšius su iškiliausiais to meto pianistais – A. Kuprevičiumi, J. Rajauskaite, A. Mrozinsku, B. Dvarionu, S. Vainiūnu“ (psl. 22). Taip atsirado įdomūs, tuomet Lietuvoje mažai kultivuojami, sonatų vakarai, skirti vienam autoriui (J. Brahms), arba įvairių, tarpusavyje derančių autorių kūrybai. Ir vis daugiau dėmesio skiriama lietuviškai muzikai. „Dar Lietuvoje iki Antrojo pasaulinio karo Vasyliūnas pasiryžo drąsiam žingsniui – greta pasaulinės muzikinės klasikos į savo koncertus įtraukti ir lietuvių kompozitorių kūrybą [...]. Vokietijos laikotarpiu taip pat būta tokių mišrių programų, bet rados jau ir vien lietuvių muzikos koncertų, o Amerikoje Vasyliūnas ėmė sistemingai rūpintis ne tik mūsų kompozitorių kūrinių atlikimu, naujų kompozicijų atsiradimu, bet ir organizuoti rimtą jų sklaidą“ (psl. 67).

Nors autorė aptaria įvairias, grynai profesines, temas, tekstas skaitomas lengvai, nes parašytas sklandžia gražia kalba.

Antrasis skyrius – „Publicistikos baruose“. Į šią veiklos sritį I. Vasyliūnas įsitraukė 1946 m. Vokietijoje, matyt, norėdamas užpildyti muzikos publicistikos spragas ir pats manydamas, kad tai tik laikinas reiškinys. Tačiau, kaip rašo V. Markeliūnienė: „vis dėlto publicistikai netrukus buvo lemta tapti dar viena reikšminga Vasyliūno

Prie koncerto, įvykusio Jordan Hall, Boston, afišos. Kompozitorius Julius Gaidelis, Izidorius Vasyliūnas ir Vytenis Vasyliūnas.

Pasaulis, kuriame gyvenu

Tennessee Williams pokalbis su savimi

Tennessee Williams (1911-1983) – amerikiečių prozininkas ir vienas svarbiųjų XX a. dramaturgų, dukart Pulitzer premijos laureatas. Skaitytojams siūlomame T. Williams pokalbyje su savimi yra nesunku išvysti esmines rašytojo nuostatas, požiūrius į visuomenę ir meninį klimatą.

(Julius Keleras)

Klausimas: Ar galime pasikalbėti atvirai?

Atsakymas: Kitaip ir negalėtume.

K: Tikriausiai žinai, jog po tavo pirmosios sėkmingos pjesės „Stiklinis žvėrynas“, kuri buvo atgaivinta šio teatrinio sezono (1957 m. – *vertėjo pastaba*) pradžioje, daugumas kritikų suvokė, jog tai vis dar geriausia tavo pjesė, nors ir parašyta prieš dvylika metų.

A: Taip, aš skaitau visas apžvalgas ir recenzijas, skirtas mano pjesėms, netgi ir tas, kuriose teigiama, jog aš rašau dėl pinigų ir kad man svarbiausia brutalūs ir šlykštūs instinktai.

K: Kur daugiausia dūmų?...

A: Labiausiai rūksta, užpylus vandens ant ugnies.

K: Tačiau, be abejonės, tu pripažinsi, kad naujausiose tavo pjesėse esama tam tikrų, nerimą keliančių, šiurkštumo, šalčio, smurto ir pykčio ženklų?

A: Manau, kad ir neplanuodamas tą daryti, aš sekiau tą augančią įtampą, pyktį ir smurtą pasaulyje ir laike, kuriame aš gyvenu, per mano paties – rašytojo ir asmens – nuolat augančią įtampą.

K: Tad tu pripažįsti, kad toji „auganti įtampa“, kaip tai pavadinai, yra tavo paties būklės atspindys?

A: Taip.

K: Liguistos būklės?

A: Taip.

K: Besiribojančios su psichoze?

A: Manau, kad mano kūryba visada man buvo tam tikra psichoterapijos forma.

K: Tačiau kaip tu gali tikėtis, kad žiūrovai bus sužavėti pjesių ir kitų kūrinių, kuriuos įtampos atpalaidavimui sukūrė potencialus beprotis ar jau šiek tiek pamišęs žmogus?

A: Tai atpalaiduoja jų pačių.

K: Ką jų pačių?

A: Augančią įtampą, besiribojančią su psichoze.

K: Galvoji, kad pasaulis kraustosi iš proto?

A: Kraustosi? Sakytum, jau kone išsikraustė! Kaip sakė čigonė pjesėje „Realybės kelias“ („Camino Real“, 1955 m., – *vertėjo pastaba*) – pasaulis yra atbulai skaitomas juokų laikraštis. O taip skaitant labai juokinga nebūna.

K: Ir kaip toli, manai, gali eiti pirmyn, turėdamas tokį iškankintą pasaulėvaizdį?

A: Tikriausiai taip toli, kiek ir tasai iškankintasis pasaulis, bet ne toliau.

K: Tačiau tu nesitiki, kad žiūrovai ir kritikai eis kartu su tavim?

A: Ne.

K: Tad kodėl tu stumi ir trauki juos ten?

A: Aš tiesiog ten einu. Aš nieko nestumiu ir ne-

traukiu eiti su manimi.

K: Tiesa, bet tu tikiesi, kad žmonės tebeklausys tavęs, ar ne taip?

A: Žinoma, tikiuosi.

K: Netgi, kai tu iš savo kūrinių jiems švysteli smurtą ir siaubą?

A: Argi tu nepastebėjai, kad žmonės aplink mus krenta tarsiai drugeliai vasaros pabaigoje – ir visa tai šiuolaikinio smurto ir siaubo epidemijos pasekmė šiame pasaulyje ir laike, kuriame mes gyvenam?

K: Tačiau tu esi pramogininkas, turintis meninių siekimų, ir žmonių daugiau nebesmagina katės ant įkaitusių skardinių stogų, lėlytės, nei keleiviai išprotėjusiuose tramvajuose!

A: Tuomet tegul eina jie į miuziklus ir komedijas. Savo krypties aš nekeisiu. Man pakankamai sunku rašyti tai, ką aš noriu rašyti, nebandant rašyti taip, kaip tu sakai, kad jie nori, kad rašytum, o taip rašyti aš visai nenoriu.

K: Ar manytum, kad tavo kūryboje yra kas nors pozityvaus?

A: Be abejonės, aš manau, kad yra.

K: Būtent kas?

A: Rikšmas, beveik klyksmas, poreikis visuotinės giliai žmogiškos pastangos pažinti save ir kitus daug geriau – tiek, kad pripažintum, jog nė vienas žmogus nėra privileijuotas žinoti, kas yra teisinga ir kas yra dora, labiau negu kitas, žinantis, kas yra veidmainystė ir kas yra blogis, ir taip toliau. Jeigu žmonės – rasės ir tautos – pradėtų nuo šios sau pripažintos tiesos, tada, tikiu, pasaulis atsitrauktų nuo šio išsigimimo, kurį aš nesąmoningai pasirinkau, kaip esminę, alegorišką visų savo pjesių temą.

K: Atrodo, tu jautiesi objektyviu ir gerokai aukščiau esančiu šio visuomenės nuosmukio eigos požiūriu.

A: Niekad nesu rašęs apie kokią nors ydą, kurios nebūčiau stebėjęs savyje.

K: Tačiau tu kaltini visą visuomenę – nuo pasidavimo blogiui iki sąmoningos apgaulės, ir tuo pačiu tuomet atrodai atskyręs save nuo jos kaip rašytojas.

A: Kaip rašytojas – taip, bet ne kaip asmuo.

K: Ar galvoji, jog tai yra išskirtinė tavo, kaip rašytojo, dorybė?

A: Aš neturiu jokių sentimentų rašytojams. Tačiau esu linkęs manyti, kad dauguma rašytojų ir dauguma kitų menininkų, kurie iš tikro yra pašaukti kūrybai, pirmiausia yra motyvuojami tro-

kimo pažinti ir atskirti tiesą nuo melų ir išsiskirtinėjimų visumos, kurioje jie gyvena, ir aš galvoju, jog tas impulsas ir yra esminis faktorius, dėl ko jų kūryba priklauso ne profesinei, o pašaukimo – tikrojo pašaukimo – sričiai.

K: Kodėl tu nerašai apie gerus žmones? Negi gyvenime niekada nesi jų sutikęs?

A: Mano teorija apie gerus žmones yra tokia paprasta, kad baugu ją ir išdėstyti.

K: Pamėgink!

A: Na, savo gyvenime aš nesu sutikęs nieko, ko nebūčiau galėjęs pamilti, jeigu tik aš, žinoma, būčiau visiškai pažinęs ir supratęs tą žmogų, tad ir kūryboje bent jau stengiausi pasikliauti tuo žinojimu ir supratimu.

Aš netikiu „prigimtaine nuodėme“. Aš netikiu „kalte“. Aš netikiu piktadariais ir didvyriais, tačiau tikiu gerais ar blogais keliais, kuriuos individai pasirinko, ir ne savo pačių valia, bet iš būtinybės arba iš tam tikrų jų neįsisąmonintų poveikių, aplinkybių ir savo pirmtakų.

Tai yra taip paprasta, kad man gėda apie tai kalbėti, bet aš įsitikinęs, jog tai tiesa. Tiesą sakant, galvą guldysiu už tai! Tai yra priežastis, dėl ko aš nesuprantu, kodėl mūsų propagandos pramonė visuomet mėgina mokyti, įtikinėti mus nekęsti ir bijoti kitų žmonių tame pačiame mažame pasaulyje, kuriame mes gyvename.

Kodėl mes negalime susitikti tų žmonių ir pažinti juos, kaip aš sutinku ir susipažįstu su žmonėmis savo pjesėse? Žinau, tai skamba siaubingai tuščiaagarbiškai ir egoistiškai.

Nenorėčiau tokia nata baigti pokalbio. Bet ką tuomet turėčiau pasakyti? Tą, kad aš esu nedidelis menininkas, kuriam pavyko parašyti vieną ar du didelės svarbos kūrinius? Net negalėčiau pasakyti – kuriuos. Ir nesvarbu. Pasakiau, ką norėjau. Galų gale aš vėl pakartoti arba užsičiaupti. Tai nepriklauso nuo tavęs, tai absoliučiai priklauso nuo manęs ir nuo atsitiktinumo arba Apvaizdos judesio mano gyvenime.

Vertė Julius Keleras

Nenuilstančio muzikos barų artojo sugrįžimas

Atkelta iš 6 psl.

muzikinės veiklos atšaka" (psl. 75). Jis bendradarbiavo su įvairiais lietuviškais leidiniais ir į Bostone leistąją *Lietuvių enciklopediją* parašė per 600 straipsnių. Knygos autorė labai vaizdingai charakterizuoja Vasyliūno publicistiką: „Jam būdingas mąstymas – ne tik teorinis, kiek paženklintas asmeninės atlikėjo patirties, kalba – paprasta, lengvai suvokiama, papildyta patetinėmis arabeskomis. Samprotaudamas apie konkrečius muzikos kūrinius, jis nevengė ieškoti juose ryškių programinių vaizdinių, o epizodus, kuriuose nagrinėjo kūrinių struktūrą, neretai palytėdavo lyrine intonacija" (psl. 76).

Aptardama I. Vasyliūno publicistiką, autorė suskirsto ją į tris grupes: bendrų muzikos problemų gvildinimas, kompozitorių ir atlikėjų portretai bei recenzijos ir pateikia įdomesnių straipsnių pavyzdžius. Paradoksalu tai, kad straipsniai, rašyti prieš 60 metų, daugeliu atveju lieka aktualūs ir mums šiandieną. Sielodamasis dėl kamerinės muzikos nepopuliarumo tarp lietuvių išeivių, dažnai grįždamas prie šios temos, I. Vasyliūnas priežasčių tam ieško ir lietuvių spaudoje. Jo išsakytos mintys šiandien tapo itin aktualios: „Jei dabarties atžvilgiu recenzija yra menininko interpretatoriaus įvertinimas ir viešosios nuomonės formavimas, tai ateities atžvilgiu recenzija yra svarbus dokumentas. Nes tik iš jos muzikos ir kultūros istorikai galės spręsti apie mūsų muzikinį judėjimą. [...] Ateities muzikas, žinodamas, ką mes grojome, galės spręsti ir apie mūsų kultūrą, ir apie skonį, ir apie bendrą veiklumą" (psl. 84).

Su kartėliu turime pastebėti,

Izidorius Vasyliūnas ir jo nuolatinis koncertų partneris Amerikoje sūnus Vytenis.

kad, pirmosios Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiais jau susiklosčiusios dienraščių tradicijos recenzuoti rimtosios muzikos koncertus bei aptarinėti kultūros renginius, visiškai išnyko. O ir mūsų kultūrinė spauda nesistengia pateikti tikroviško kultūros vaizdo. Tad, Vilniui besiruošiant tapti Europos kultūros sostine, laikraščių redaktoriams vertėtų paskaičiuoti I. Vasyliūno straipsnių, parašytų 1946 m. Vokietijoje, lietuvių pabėgėlių stovyklose.

Trečias skyrius „Iš epistolinio palikimo" turi du poskyrius – „Laiškai Izidoriui Vasyliūnui" ir „Izidoriaus Vasyliūno ir Kazimiero Viktoro Banaičio korespondencija". Šiame skyriuje autorė ėjo kitu keliu nei įprasta mūsų muzikologinėse knygose.

Ji neapsiribojo I. Vasyliūno laiškais, o pirmajame poskyryje pateikė nemažą pluoštą būtent jam rašytų laiškų. Tai tarsi praplečia monografinę dalį, įveda naujus „herojus", naujas temas. Tuo pačiu platėja kontekstas, susipažįstame su Vasyliūno bičiulių ir pažįstamų ratu, jų gyvenimų problemomis.

Antrasis poskyris yra ypač įdomus ir vertingas tuo, kad apima dviejų menininkų korespondenciją 1946–1961 metų laikotarpiu. Tai retas atvejas, kad pavyko jų gyvenimų peripetijose išsaugoti abipusę korespondenciją, kuri labai autentiškai ir vaizdingai atskleidžia išeivių gyvenimo kasdienybę, buitį, o ypač kultūrinį gyvenimą. Kokiomis sąlygomis jie begyventų, jų mintys ir rūpesčiai su-

kosi apie muzikos problemas ir galimybes jas tobulinti. Ir kompozitoriaus K. V. Banaičio žodžiai viename paskutiniųjų laiškų dar kartą patvirtina Izidoriaus Vasyliūno pašaukimą: „Malonu Jus stebėti, kaip didelio užsimojimo ir nuostabios energijos pionierių naujesnės lietuvių muzikos literatūros išpildymo srityje" (psl. 241).

Pabaigai norėtusi priminti, jog ši skoningai apipavidalinta knyga išleista sūnaus Vytenio Vasyliūno lėšomis. O jos autorė Vytutė Markeliūnienė, atlikusi darbą su mokslininkės kruopštumu, erudicija ir plačiu kultūrinio akiračiu, ypatingo pagyrimo verta dar ir dėl to, jog neliko abejinga lietuvių muzikos praeičiai (deja, tai nedažnas reiškinys tarp jaunųjų), o sugebėjo į ją pažvelgti objektyviai ir su meile. ♦

Izidorius Vasyliūnas koncertuoja Kempene, 1947 m.

RATHAUSAAL SCHONGAU

MONTAG, DEN 27. MAI 1946

Litauisches Streichquartett

IZIDORIUS VASYLIUNAS
PRANAS MATIUKAS
STASYS GABRIJOLAS
MYKOLAS SAULIUS

I Violine
II Violine
Bratsche
Violoncello

JOSEPH HAYDN

Quartett G dur Op. 51 Nr. I

Allegro con brio
Allegretto
Menuetto. Allegretto
Finale. Presto

LUDWIG van BEETHOVEN

Quartett F dur Op. 18 Nr. I

Allegro con brio
Adagio affettuoso ed appassionato
Scherzo. Allegro molto
Allegro

ANTON DVORAK

Quartett F dur Op. 96

Allegro ma non troppo
Lento
Molto vivace
Finale. Vivace ma non troppo

Herrn Müller & Co., K.G., Schongau

Poezija

Atkelta iš 5 psl.

visuomeninė veikla, atimdavo kūrybai skirtas valandas, tačiau poetas rasdavo laiko ir širdies balsui išlieti. Dar Lietuvoje, 1942 m. būsimai žmogui rašė: „... poezijoje – vienadienes, vandens paviršiaus lelijas nuskinti yra lengva, bet iškelti iš gelmių perlus – kančia". Kazimiera Podolskytė – Bradūnienė – poeto mūza, patarėja, ištikima draugė, mylinti žmona, rūpestinga vaikų motina, buvo ir pirmoji jo eilėraščių kritikė. Studijų metais pražydusi meilė, dega švelnia liepsna, judviejų širdyse ligi šiol: „Mūsų meilė man virsta tikraja personifikacija to, kas niekada nesibaiigia. Argi yra didesnė laimė dviem širdim jausti, kad jas palytėjo ne trumpas pavasario sapnas, bet amžinybės pirštai. Mudu tylime ir klausome. O jų paliestos širdys, jokiui muzikui neprieinami instrumentai, skamba niekur nerašytų, dangiškų melodijų aidais. O skambink, Amžinybe, – žemės vaikai Tavęs klausosi... Sunku man, Kazyt, ir besuvokti mano gyvenimo be Tavęs. Kur aš būčiau? Kas būčiau?...Kaip būčiau ir t.t.?" – rašė poetas. (1942 m. VII.28).

Retas kūrėjas galėtų puikuotis tokiu gausiu, brandžiu derliumi – per

dvidešimt poezijos knygų. Amerikoje išleista: *Devynios baladės, Morenų ugnis, Sidabrinės kamanos, Sonatos ir fugos, Donelaičio kapas, Pokalbiai su karaliumi, Alkana kelionė, Užėjimo prie Vilniaus, Priešai, Krikšto vanduo Joninių naktį* ir kitos. Knygos vertinamos, premijuojamos *Draugo* poetine premija, *Aidų* žurnalo literatūrine premija, Montrealio akademinio sambūrio Vinco Krėvės literatūrine premija ir kt. Poetas, atsakingai žiūrėjęs į kūrėjo darbą, ieškojo tikslesnio, sodresnio, paprastesnio žodžio. Lietuvos rašytojų sąjungos pasiūlymą išleisti rinktinę, kurioje būtų jam būdingi ir charakteringi eilėraščiai priėmė palankiai. „Šios knygos šimtą eilėraščių atsijojau iš savo poezijos visumos. Parankiai vienon vieton čia sutelkti eilėraščiai, kuriuos galima laikyti man ypač būdingais temų bei išraiškos formų atžvilgiu. Tai lyg saują pabertų grūdų poezijos paukščiui, – rašo autorius, pristatydamas rinktinę. Ši K. Bradūno klasikinė rinktinė tampa brangia dovana skaitytojams, kviečianti mus mėgautis poeto kūrybos vaisiais. Kartu su Čikagos ir Lietuvos skaitytojais tarkime poetui Kaziui Bradūnui ir jo ištikimam mūzai Kazytei, nuoširdžius padėkos žodžius. „Ilgiausių metų!" ♦